[Vztah praxe k poznání; nemožnost vědy vztáhnout se ke světu vcelku]

750331–5

(71) (2) (SSaŽ, 31. 3. 75 odpol.) (pokrač. přepisu mgf. – hovoru s Janou, kazeta č. 48 A, zač.)

Nazíravost, kterou kritizuje Marx, ta už počítá, že to nějak souvisí s praxí, ale domnívá se, že se ta praxe podstatně netýká toho, co je poznáváno, že to je jenom taková pomůcka, že to jinak nelze, že to nejde bez té praxe poznávat, ale v podstatě poznáváme vždycky to, co s tou praxí nesouvisí, resp. co na ní není závislé. My prostě můžeme tu praxi zanedbat, nemluvit o ní, když mluvíme o té věci samotné; praxe, ta je jenom jakési stadium příprav, je něčím předběžným, ale o věci samotné můžeme mluvit, jako kdyby té praxe vůbec nebylo. Matematik např. musí samozřejmě přemýšlet o počítat, popíše spoustu papíru, ale když píše, resp. uveřejňuje řešení nějakého problému matematického, tak ten pot na tom není, ten je zbytečný. On to elegantně sepíše, jenom ty nezbytné věci, aby důkaz mohl být veden, ale že na tom pracoval tak a tak dlouho a že spotřeboval tolik a tolik papíru, to je zbytečné uvádět, to také nikoho nezajímá, to nikdo nemusí vědět a ani nemá vědět, to se prostě odečte. Jako kdyby ten případ byl řešen právě jen těmi napsanými rovnicemi. Tohle chce věda. A tohle právě kritizuje Marx, že to je nonsense, že ta praxe je součást toho poznávání, že bez té praxe to poznávání není možné. Ne tak, že by to byla jedna z podmínek, nýbrž že to poznávání je přímo a podstatně vedeno tou praxí. – Marx, když kritizuje, že se předmět chápe jako objekt, tak říká, že „hlavním nedostatkem veškerého dosavadního materialismu…“, tj. filosofie! Věda sama přece vyrostla z téhle staré filosofie, a to je to dědictví. Věda neumí jinak než objektivovat. Ale to není filosofie. Věda vůbec nemůže poskytnout nějaký názor v tom druhém smyslu, tj. nějakou koncepci. To je vždycky filosofie, která v té vědě pracuje. Proto třeba Einsteinova teorie relativity ve chvíli, kdy se začíná pokoušet se interpretovat jako teorie a nejenom zůstat u těch rovnic, tak přechází ve filosofie (ona ostatně z filosofie, z určitých – a celkem dosti pochybných – filosofických konceptů vzešla). A tím spíš tomu tak je jinde. Prostě věda je schopna opustit tu nazíravost v tom prvním smyslu (která fakticky stejně není možná, takže je schopna ji opustit jen ve svém sebepochopení, pokud ovšem je vůbec jakožto věda nějakého sebepochopení schopná – tady všude pracuje incognito filosofie – a bez kontroly!) (– tedy není možná, pokud jde o realitu; samozřejmě je možná např. v matematice – celá teorie názoru a nazírání byla vlastně vybudována na příkladu matematiky, kterým byli staří řečtí filosofové – a zejména Platon – přímo konsternováni; průkaz idejí, to, že se lidská duše „narodí“ do těla se znalostí světa idejí, z něhož přichází a na který pouze zapomene, je podán na otrokovi, který neprošel školením, ale vhodnými otázkami nakonec je přiveden k tomu, že odvodí Pythagorovu nebo snad Thaletovu poučku). No a proč to není možné, spočívá v tomhle: neexistuje žádná jedna věda, existují pouze speciální, odborné vědecké disciplíny. není žádné univerzální vědy. Když mluvíme o „vědě“, tak myslíme fyziku, chemii, biologii, ekonomii, sociologii, psychologii atd. – ale žádná „věda vůbec“ není, neexistuje. A právě proto „věda“ se nemůže vztáhnout ke světu vcelku, protože každá si vybírá ze světa jenom kousek. „Vědecký světový názor“ je proto nonsense – leda, že bychom tím myslili takový „světový názor“ – ta slova už jsme kritizovali, tak je zase teď chvíli necháme na pokoji –, který respektuje vědecké poznatky, tj. není s nimi v rozporu. Ale musí je přesáhnout, musí říci něco víc, než jenom co říká věda. Využívá, používá té vědy, respektuje ji. Když věda objeví něco nového, tak to musí připustit (je-li to prověřeno). Ale to vůbec neznamená, že ten „světový názor“ jsou jenom poskládané poznatky těch jednotlivých odborných věd. Právě tak jako svět není „skladiště věcí“ (jak říkal Masaryk), tak ani „světový názor“ není skladištěm vědeckých poznatků.